

fusu içerisindeki oranı farklı kaynaklarda % 5 ile % 20 arasında gösterilmektedir. Fransız sömürgesi olduğu için buraya Batı Afrika'daki diğer Fransız sömürgeleri olan Senegal, Mali ve Gine'den göçler gerçekleşti. Ayrıca İngiltere sömürgesi olan Gana ve Nijerya'dan gelenlerle müslümanların sayısı arttı. Başşehir Brazzaville'de inşa ettikleri camiler dışında müslümanlar açtıkları medreselerde de çocuklarına dinî eğitim vermektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, HR.SYS, 59-2; BA, Yıldız-Perakende, Mâbeyn Başkıtâbeti, nr. 41/97; BA, Yıldız-Perakende, Tahfîrât-ı Ecnabiyye ve Mâbeyn Mütercimliği, nr. 31/26; S. L. Hinde, *The Fall of the Congo Arabs*, London 1897, s. 1-19, 107-108, 234-235; P. Daye, *Stanley*, Paris 1936, s. 194-226; *Maisha ya Hamed bin Muhammed el Murjebi yaani Tippu Tip* (trc. W. H. Whiteley), [baskı yeri yok] 1958-59; P. Ceulemans, "Introduction de l'influence de l'Islam au Congo", *Islam in Tropical Africa* (ed. I. M. Lewis), Oxford 1966, s. 174-192; Guy de Bosschère, *Autopsie de la colonisation*, Paris 1967, s. 278-288; Crawford Young, "The Congo", *Islam in Africa* (ed. J. Kritzeck - W. H. Lewis), New York 1969, s. 250-269; J. Cuoq, *Les musulmans en Afrique*, Paris 1975, s. 320-326; J. Kagabo, "Les facteurs d'introduction de l'Islam swahili en Afrique centrale au XIXe siècle", *Sociétés africaines. Monde arabe et culture islamique. Mémoires du Cermaa*, sy. 1, Paris 1981, s. 167-178; N. Bannout, "Relations zairois, arabes et européens avant la colonisation du Congo", *a.g.e.*, sy. 2, Paris 1983, s. 179-191; F. Renault, *Tippo Tip*, Paris 1987, tür.yer.; İdris Bostan, "The Ottoman Empire and the Congo. The Crisis of 1983-95", *Studies on Ottoman Diplomatic History* (ed. Sinan Kunalalp), İstanbul 1990, V, 103-119; E. M'Bokolo, *Afrique noire (Histoire et civilisation XIXe-XXe siècles)*, Paris 1992, II, 173, 278, 282-284, 304-305; M. Hiskett, *The Course of Islam in Africa*, Edinbourg 1994, s. 172-173; Türkaya Ataöv, *Afrika Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri*, Ankara 1977, s. 415-428; J. W. Rome, "Islam on the Congo", *MW*, VI (1916), s. 282-290; Abdülfettâh Mukallid el-Ganîmî, "el-İslâm ve'l-müslimîn fi'l-Kûngu Birâzzafîl", *et-Tezâmunü'l-İslâmî*, XXXVI/3, Mekke 1981, s. 60-66; S. von Sicard, "al-Murdjibî", *EI²* (Fr.), VII, 607-608.

AHMET KAVAY

KONIÇE

Bosna-Hersek'te tarihî bir kasaba.

Saraybosna'yı Mostar üzerinden Adriyatik sahillerine bağlayan önemli yol üzerinde ve Neretva nehrinin kenarında kurulmuştur. Denizden yüksekliği 280 m. olup etrafı yüksek dağlarla çevrilmiştir. Koniçe (Konjic), Kuzey Hersek'te Osmanlı hâkimiyeti sırasında gelişerek bölgenin önemli yerleşim yerlerinden biri olmuş-

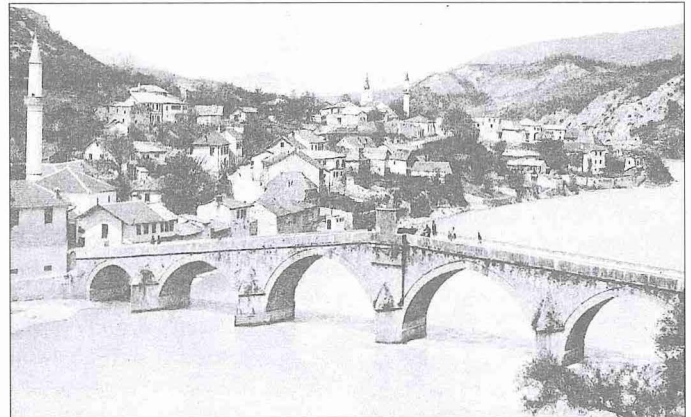
tur. Bosna'nın 867'den (1463) itibaren Osmanlı idaresi altına girdiği sırada küçük bir köy durumundaydı. Burası Ortaçağ'dan kalan ve Osmanlılar tarafından kuzeydeki daha önemli bir mevki olan Belgrad-Glamoç'dan ayırmak için ve küçük yapısı sebebiyle Belgradcık diye isimlendirilen kalenin yıkıntılarının aşağısında küçük ve dar bir düzlükte yer alıyordu. 880-883 (1475-1478) tarihli kayıtlara göre bir pazar yeri olan bu köyde on üç hıristiyan hânesi (yaklaşık altmış kişi) mevcuttu. Sonraki yıllarda yavaş fakat düzenli bir gelişme gösterdi. 935 (1529) tarihli tahrir defterinde Koniçe'de yarısı müslüman, yarısı hıristiyan olan yirmi altı hânenin (yaklaşık 120 kişi) mevcut olduğu kaydedilmişti (BA, TD, nr. 96). 983'te (1575) burada yetmiş dört müslüman ve on beş hıristiyan hânesi (toplam 400 kişi) bulunmasına karşılık 1013'te (1604) 117 müslüman hânesiyle sadece iki hıristiyan hânesi (toplam 700-750 kişi) vardı. Bu durum, 1475'ten 1604'e kadar olan dönemdeki büyümeye işaret ettiği gibi İslâmiyet'in de hızla yayılmış olduğunu gösterir.

Koniçe'de İslâmiyet'in yayılışı, köken itibariyle tamamı ya bizzat Koniçe'den veya çevredeki yerlerden gelen Osmanlı resmî görevlileri tarafından kurulan dinî vakıflarca desteklenmiştir. Mostar Mukâtaa Nâzırı Hacı Karagöz 1570'te Neretva üzerinde bir köprü ile büyük bir han ve bir mektep yaptırmıştır. Bugünkü Vardaçka Camii'nin olduğu yerde 982 (1574) tarihli bir başka caminin bulunduğu bilinmektedir. 987'de (1579) Hüdâverdi Mehmed Bey bugün Repovaçka Camii diye bilinen bir cami ile bir musallâ inşa ettirmiştir. 1033'te (1623-24) Çarşı Camii günümüzdeki şekliyle yeniden yapılmış, ardından bu binaya bir de medrese eklenmiştir. Medrese binası II. Dünya Savaşı sonrasına kadar varlığını sürdürmüş-

tür. 1058'de (1648) Mehmed Çavuş Alioğlu (Alağaç) Neretva'nın kıyısında zarif bir kubbeli cami, Halvetî dervişleri için on hücreli bir hankah, imaret, mektep ve hamamdan oluşan bir külliye ile yakınında kendisi için kule biçiminde bir ev yaptırmış ve bunların bakımı için büyük bir para vakfı kurmuştur.

Kasabanın gelişmesi muhtelif seyyahların dikkatini çekmiştir. Athanasio Georgico, 1626 tarihli istihbarat raporunda Koniçe'de 300-400 civarında müslüman hânesi (yaklaşık 2000 kişi) bulunduğunu belirtir. Katolik piskoposu Marian Maravić 1655'te 400 müslüman hânesiyle beş camiden bahseder. Fransız seyyahı Quicquet, Karagöz Bey Hanı'nın 1658'deki halinin ayrıntılı bir tasvirini yapar. Evliya Çelebi 1664'te Koniçe'de altı mahalle ve 600 hânenin (3000-3500 kişi) yanında biri cami durumundaki sekiz mescid, iki medrese, iki tekke, iki hanla bir hamam bulunduğunu ve özellikle demir eşya, kılıç, bıçak vb. imalâtından ve demirin kasabaya hâkim dağlardaki madenlerden elde edildiğinden söz eder. Kasabadaki en son fakat en önemli Osmanlı inşa faaliyeti, Hacı Karagöz'ün eski tahta köprüsünün masrafları Blagaylı Hacı Ali Ağa Kolakoviç tarafından karşılanarak taştan yeniden inşa edilmesidir.

XVIII ve XIX. yüzyıllarda Koniçe bir gelişme dönemine girdi. Thielen 1828'de kasabada sadece 300 hâne (1500 kişi) bulunduğunu, ancak beş caminin varlığını sürdürdüğünü yazar. 1861'de Alman konsolosu Otto Blau bir zamanlar görülen ticarî canlılığın tamamıyla sona erdiğini belirtir. Avusturya idaresi döneminde (1878-1918) Koniçe'yi Saraybosna'ya ve Mostar üzerinden Adriyatik'e bağlayan bir demiryolu inşa edilmesine rağmen kasaba tam anlamıyla gelişme gösteremedi. 1910'larda müslümanların oranı

Koniçe'nin 1930 yılındaki görünüşü (ön planda Neretva Köprüsü)

Konice Neretva Köprüsü'nün yıkırdıktan sonraki hali

kasabada % 51'e, köylerde ise % 54'e geriledi.

II. Dünya Savaşı sırasında kasaba ağır çarpışmalara ve yıkıma sahne oldu, bu arada muhteşem taş köprü büyük oranda tahribata uğradı. 1961'de köprü kötü bir şekilde restore edildi (Mujezinović-Čelić, s. 224). Ancak savaştan sonra kasaba önemli bir gelişmeye sahne oldu ve bir sanayi merkezi haline geldi. 1948'de nüfusu 2767 iken 2001'de 13.000'e ulaşmıştır. Çevresindeki kiraz bahçeleri ve bağlarıyla meşhur olan Konice hayvan ticareti için de iyi bir merkez teşkil etmektedir. Konice, 1992-1995'teki Bosna iç savaşı sırasında Mostar kadar olmasa da hayli zarar görmüş, 2001'de hasara uğrayan yerler restore edilmiştir. Mevcut olan beş tarihî cami iyi durumdadır. Sırp nüfusu önemli ölçüde kasabayı terketmiş, bunların yerini başka yerlerden gelen Katolik ve müslüman göçmenler almıştır. Balkanlar'daki en güzel örneklerden biri olan muhteşem köprü ise harap durumdadır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, TD, nr. 96; M. Quiclet, *Le voyage de M. Quiclet à Constantinople par terre*, Paris 1660, s. 46-47; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, VI, 488-499; M. F. Thielen, *Die europäische Türkei, Ein Handwörterbuch für Zeitungsleser*, Wien 1828, s. 148; O. Blau, *Reisen in Bosnien und der Herzegowina*, Berlin 1877, s. 29; M. N. Batinić, "Konjic", *Starine Jugoslovenske Akademije Znanosti i Umjetnosti*, Zagreb 1885, XVII, 116-150; Eusebius Fermendžin, *Acta Bosnae potissimum ecclesiastica ab anno 925 usque ad anno 1752*, Zagreb 1892, s. 475-479; *Rezultati Popisa Žiteljstva u Bosni i Hercegovini od 10. Oktobra 1910*, Sarajevo 1912, s. 338-339; M. Vego, *Naselja Bosanske Srednjevekovne Drzave*, Sarajevo 1957, s. 57; Vojislav Bogićević, "Povijest Jedne Porodice", *Spomenik SANU*, Beograd 1961, s. 110; Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri II/3*, s. 211-212; Mehmed Mujezinović, *Islamska Epigrafika Bosne i Hercegovine*,

Sarajevo 1982, III, 422-436; a.mlf. – Džemal Čelić, *Stari Mostovi u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo 1998, s. 220-227; Ahmed A. Aličić, *Poime-nični Popis Sandžaka Vilajeta Hercegovina*, Sarajevo 1985, s. 449-450; Hivzija Hasandedić, "Orientalna Zbirka Provincijalata Hercegovačkih Franjevaca u Mostaru", *Hercegovina, Časopis za Kulturno i Istorijsko Nasledje*, Mostar 1986, VI, 227; M. Gojković, *Stari Kameni Mostovi*, Beograd 1989, s. 110-111; N. Clayer, *Mystique et état, l'ordre halveti dans l'aire balkanique, depuis le XVe siècle jusqu'à nos jours*, Leiden-New York 1994, s. 162-163; Hamid Hadžibegić – Derviš Buturović, "Berat Hudaverdi Bosna Mehmed-Bega od 1593. Godine", *POF*, sy. 12-13 (1962-63), s. 151-174; Derviš Buturović, "Dvije Konjičke Vakufname", *Glasnik VIS*, XXIX/7-8 (1966), s. 305-309; a.mlf., "Bilješke o Nekim Starim Džamijama. Nestale Konjičke Džamije", a. e., XXX/7-8 (1967), s. 326-329; Madžida Bećirbegović, "Prosvjetni Objekti Islamske Arhitekture u Bosni i Hercegovini", *POF*, sy. 20-21 (1970-71), s. 282, 294-296; Fehim Dž. Spaho, "Džamije i Njihovi Vakufi u Gradovima Klisškog Sandžaka Početkom XVII Vjeka", *Anali GHB*, sy. 5-6 (1978), s. 217-220; S. Šiniković, "Konjic", *Enciklopedija Jugoslavije*, Zagreb 1962, V, 304.

MACHIEL KIEL

KONONOV, Andrey Nikolayevič

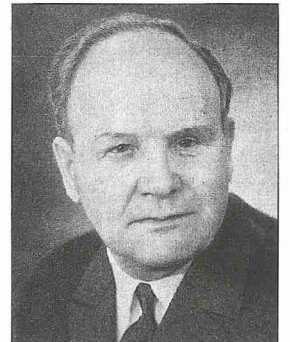
(1906-1986)

Rus Türkologu.

27 Ekim 1906'da Saint Petersburg'da (Leningrad) doğdu. Lise öğreniminden sonra 1924 yılında bir fabrikada çalışmaya başladı. 1926'da Leningrad Doğu Enstitüsü'nün açtığı imtihanı kazanarak enstitünün Osmanlı Türk koluna yazıldı. Burada Wasilij Barthold, Nikodai Jakovleviç Marr, Aleksandr N. Samoyloviç, Sergey Etimoviç Malov, N. K. Dmitriyev ve Evgenii E. Berthels'in derslerine devam etti; Hikmet Cevdetzâde'den Türkçe öğrendi. 1930'da bitirdiği enstitüde asistan oldu. 1933-1936 yıllarında Dmitriyev ile Malov'un yönetimi altında çalıştı. 1937'de Leningrad Üniversitesi'nde Türk dili dersleri vermeye başladı. Leningrad Doğu Enstitüsü'nün Moskova'ya taşınması üzerine (1938) Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Bilimler Akademisi Doğu Araştırmaları Enstitüsü uzmanlığına tayin edildi. Türk yazarlarına göre Türk gramer düzeni hakkında hazırladığı tezle dil uzmanı adayı (1939), Ebûlgazi Bahadır Han'ın *Şecere-i Terâkime*'si hakkındaki teziyle dil doktoru (1948) oldu. 1950'de Leningrad Üniversitesi'nde profesörlüğe yükseltildi. 1957 yılında Türk Dil Kurumu şeref üyesi, 1958'de Sovyet Bilimler Akademisi yazışma üyesi oldu ve 1974'te akademi üyeliğine getirildi. 1978'de Indiana

Üniversitesi tarafından verilen PIAC maddesini kazandı. Orhun Türkçesi grameri hakkındaki çalışmasından dolayı 1985 yılında İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırma Merkezi'nce kendisine "Türkoloji'ye Üstün Hizmet Armağanı" verildi. Sekseninci doğum yıldönümünden üç gün sonra Leningrad'da öldü.

Eserleri. 1. *Grammatika sovremennogo turetskogo yazıka* (Leningrad 1934). Hocası Hikmet Cevdetzâde ile birlikte hazırladığı Türkiye Türkçesi grameridir. Bu yoldaki çalışmalarını sürdürerek daha sonra aynı adla kendi başına daha hacimli bir kitap yayımlamıştır (Moskova-Leningrad 1941). 2. *Grammatika uzbekskogo yazıka* (Özbek dil bilgisi) (Taşkent 1948). 3. *Grammatika sovremennogo turetskogo literaturnogo yazıka* (Moskova-Leningrad 1956). Cumhuriyet dönemi yazar ve edebiyatçıların eserlerinden seçilmiş örneklerle dayanan bu çalışma, çağdaş Türk edebî dilinin ilk büyük ve ayrıntılı grameri özelliğini taşımakta olup Türk dil bilgisi alanında çalışanlar için güvenilir bir yardımcı niteliğindedir. Müellif bu eserden dolayı 1957'de Leningrad Devlet Üniversitesi tarafından ödüllendirilmiştir. 4. *Rodoslovnaya turkmen. Soçinenie Abu'l-gazi hana hivinskogo* (Moskova-Leningrad 1958). Doktora tezi olarak hazırladığı bu eser Ebûlgazi Bahadır Han'ın *Şecere-i Terâkime*'sinin geniş bir girişle yayımıdır. 5. *Grammatika sovremennogo uzbekskogo literaturnogo yazıka* (Moskova-Leningrad 1960). Özbek dilinin grameri üzerine hazırladığı ikinci ve daha kapsamlı bir çalışmadır. 6. *Istoriya izuçeniya tyurkskih yazıkov v Rossii, Dooktyab' rskiy period* (Leningrad 1972). Sovyetler Birliği'ndeki Türkoloji çalışmalarının değerlendirildiği bu eserin gözden geçirilmiş ikinci baskısı 1982 yılında aynı şehirde yapılmıştır. 7. *Bibliografiçeskiy slovar' oteçestvennih tyurkologov, Dooktyab' rskiy period* (Leningrad 1974). MÜ-

Andrey
Nikolayevič
Kononov